
Відзиви. Рецензії. Повідомлення

Надія Борисівна Бабенко
кандидат педагогічних наук, доцент

ЖИТТЄВО-ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВА СПАДЩИНА О.М.СЕМАШКА: до п'ятої річниці від дня смерті Олександра Миколайовича Семашка

*Був чоловік і нема. Як же це, вічний світе?
Вернеться осінь ... зима. Прийдуть весна і літо.
А чоловіка – нема... Як же це, клятий світе?!
(Борис Олійник)*

Коли філософ іде з життя, певно? там, у садах небесної Академії його зустрічають такі ж достойники – Сократ, Платон, Піфагор, Сковорода... А ми живемо і ніяк не можемо збагнути, як можна було піти з життя так рано, так несвоєчасно. Олександр Миколайович Семашко – видатний вчений, просвітитель, людина вишуканої інтелігентності, наш сучасник, який залишив за собою велику наукову духовну спадщину.

Науково-творча діяльність Олександра Миколайовича розпочалася у 60-х роках минулого століття і багато в чому була обумовлена його щирою любов'ю до мистецтва, вивченню і дослідженню якого він присвятив свій талант вченого. О. М. Семашко блискуче викладав в багатьох ВНЗ України, в тому числі п'ять останніх років – у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, що розташована у святому місці – на території Києво-Печерської Лаври.

Народився Олександр Миколайович 11 лютого 1937 року в м. Кривий Ріг у сім'ї вчителів. Під час війни родина переїхала у Велику Лепетиху Херсонської області. Дитинство, юність, шкільні роки Олександра Миколайовича пройшли у мальовничому куточку України, на березі Дніпра. Любов до українського села, української мови, народної культури, української пісні, Дніпровських плавень, херсонських степів Олександр Миколайович проніс через все життя.

Закінчивши школу, О. М. Семашко поступив до Івано-Франківського педагогічного інституту на факультет історії, української мови та літератури. Під час навчання займався науковою роботою. З 1959 року, закінчивши інститут, працював вчителем історії спочатку на Херсонщині (с. Велика Лепеха), потім – на Івано-Франківщині (с. Цуцилів) завучем школи, звідти був призваний до ЛКВ Радянської Армії. Під час служби в армії здав екзамени кандидатського мінімуму в Академії наук. Після армії О. М. Семашко працював викладачем філософії у Запорізькому машинобудівному інституті, звідти поступив на навчання до аспірантури Дніпровського університету, яку достроково завершив, захистивши кандидатську дисертацію на тему "Художні потреби студентів: шляхи і засоби їх розвитку".

О. М. Семашко працював старшим викладачем, пізніше доцентом Запорізького машинобудівного інституту, доцентом Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту. У 1987 році Олександра Миколайовича запрошують до Запоріжжя очолити кафедру філософії Запорізького індустріального інституту. Саме тут О. М. Семашко започаткував всеукраїнське дослідження художньої культури, яке лягло в основу докторської дисертації "Соціально-естетичні проблеми розвитку художніх потреб", яку він успішно захистив у 1984 році.

У 1987 році за запрошенням Олександр Миколайович переїздить до столиці України м. Києва, де і розпочалась 20-річна трудова діяльність професора Семашка – на той час уже відомого вченого, життєлюбця, великого шанувальника мистецтва, який вирізнявся ерудицією, розмаїттям наукових інтересів. Саме він став одним із засновників української соціології мистецтва, написавши першим навчальний посібник "Соціологія мистецтва", заснований на узагальненні провідних, особливо в останню чверть століття, емпіричних дослідженнях художнього життя України.

З 1987 року О. М. Семашко працює на посаді професора кафедри культурології Київського інституту політології. З 1992 року – він науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, етнології і флористики ім. Рильського НАН України, заступник директора Інституту Українознавства Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

У 2002 році О. М. Семашка запрошують працювати до Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв на посаду професора кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін. У 2003 році в

ДАКККіМ створюється кафедра соціології, яку очолив доктор соціологічних наук, професор Погорілий Олександр Іванович, запросивши в штат на посаду професора Олександра Миколайовича.

З 2005 року О. М. Семашко призначений на посаду завідуючого кафедри соціології та директора Центру соціологічних досліджень ДАКККіМ. Саме в цей період Олександр Миколайович започатковує соціологічні моніторинги серед студентів та викладачів Академії, які проводяться до цього часу. В цей час він пише низку наукових посібників, монографій, наукових публікацій, розробляє навчально-методичні комплекси, спецкурси, які з зацікавленням слухають студенти та аспіранти. Він вперше розробив і втілює у навчальну діяльність ВНЗ спецкурс "Соціологія книги і читання", який сам і викладав.

Вся трудова діяльність Олександра Миколайовича була тісно пов'язана з книгою. Він любив працювати у бібліотеці. Ця любов до книги була привита ще з раннього дитинства його батьком-педагогом Миколою Арсентійовичем, який навчив сприймати книгу як витвір мистецтва, як велику естетичну цінність, особливо це стосувалося книжок про рідну Україну. Щорічно відвідуючи свою рідну Велику Лепетиху, О. М. Семашко багато часу проводив у бібліотеці, сприяв поповненню книжкового фонду необхідною літературою через Парламентську бібліотеку України. О. М. Семашко постійно намагався сприяти культурному розвитку своєї малої Батьківщини, турбувався про виховання та культурне зростання своїх юних земляків, прищеплюючи їм любов до України, рідного краю, української мови, сприяв навчанню своїх молодих земляків у ВНЗ м. Києва.

Кожну написану ним і видану книжку Олександр Миколайович передавав у Великолепитську бібліотеку як звіт перед своїми земляками і друзями. Книжки він присвячував пам'яті своїх батьків, яких він дуже шанував і справу їхню як педагогів продовжував. Його батьками і самим Олександром Миколайовичем була започаткована династія викладачів. Дружина – Семашко Лариса Петрівна – понад 49 років працювала вчителем історії, інспектором шкіл міст Запоріжжя та Києва. Донька – Людмила Олександрівна – доцент, кандидат історичних наук НАКККіМ. Онука – магістр соціології, старший викладач кафедри суспільних наук НАКККіМ.

Професор О. М. Семашко вважав книгу найбільшим капіталом у житті, а тому без сумнівів радів би як найвищій нагороді тому, що бібліотека на його Батьківщині на Херсонщині носить його ім'я, до якої він ще при житті передав не одну сотню книжок з власної бібліотеки.

О. М. Семашко працював у різних напрямках, зокрема: українознавства, культурології, соціології, мистецтвознавства, естетичного виховання, бібліотекознавства тощо. За період своєї творчої діяльності видав понад 200 наукових праць та навчальних посібників, серед яких отримали визнання такі роботи, як: монографія "Художні потреби і їх розвиток у молоді (досвід соціально-естетичного вивчення художніх запитів студентів)" (1977 р.); монографія "Соціально-естетичні проблеми розвитку художніх потреб" (1985 р.); навчальний посібник "Культурологія: українська та зарубіжна культура" (2000 р. та 2006 р.); навчальний посібник "Соціологія культури" (у співавторстві, 2002 р.); книга "Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. Ч.1. (у співавторстві, 2002 р.); навчальний посібник "Культурологія" (у співавторстві, 2003 р.); навчальний посібник "Українська та зарубіжна культура" (у співавторстві, 2003 р.); навчальний посібник "Світова художня культура: від первісного до початку середньовіччя" (у співавторстві, 2004 р.); навчальний посібник "Соціологія мистецтва" (2005 р.); монографія "Духовні потреби дітей України: Грант Президента України для обдарованої молоді для проведення дослідження "Духовні потреби дітей України" (2005 р.); книга "Глядач і театр: соціодинаміка взаємовідносин: соціологічне дослідження за науковою темою "Шляхи удосконалення організаційно-творчої діяльності київських театрів і формування глядацької аудиторії" (у співавторстві, 2006 р.); навчальний підручник "Соціологія" (у співавторстві, 2006 р. та 2008 р.);

Олександр Миколайович співавтор державних програм "Модернізація культурно-дозвілдової діяльності", "Молодь і дозвілля", "Національна програма естетичного виховання населення України". Праці професора О. Семашка відомі і визнані у багатьох країнах колишнього СРСР. Він запрошувався і виступав з доповідями на наукових конференціях у Москві, Санкт-Петербурзі, Свердловську, Курську, Воронежі, багатьох містах України: Харків, Дніпропетровськ, Івано-Франківськ, Львів тощо. О. М. Семашко був відомим вченим за межами України. Мав наукові зв'язки з вченими Польщі, Німеччини, Болгарії. Його стаття "Українська культура" опублікована в бразильсько-португальській енциклопедії, багато наукових праць опубліковано у збірниках Польщі та Росії.

Професор О. М. Семашко постійно співпрацював з бібліотеками, організовував і проводив дослідження українського читача в бібліотеках, серед яких Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Парламентська бібліотека та інших. Матеріали "Вивчення читача в українському бібліотекознавстві" були використані в докторських дисертаціях, якими керував Олександр Миколайович. Як вчений він постійно займався науковою роботою, свої знання впродовж 45 років передавав студентам. Понад 20 аспірантів під його керівництвом захистили кандидатські дисертації, вісім докторантів – докторські.

Олександра Миколайовича прожив майже 71 рік, з яких його трудовий стаж склав 53 роки. Будучи відомим вченим О. М. Семашко брав активну участь у науково-творчій та громадській діяльності в Україні. Неодноразово був членом Вчених Рад по захисту докторських дисертацій Інституту філософії, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. Експерт ВАКУ, керівник секції соціології культури і мистецтв "Української соціологічної асоціації", Віце-президент Української Академії наук національного прогресу, Член-кореспондент Української Академії політичних наук, По-

стійний член ВАКу Інституту філософії НАН України, Керівник Соціологічної служби та член оргкомітету театральної премії "Київська пектораль", Член спілки театральних діячів України – ось неповний перелік всіх наукових здобутків вченого.

За плідну працю Олександр Миколайович неодноразово відзначався різними нагородами, зокрема: 1978 р. – Почесний знак "Переможець соціалістичного змагання"; 1984 р. – медаль "Ветеран праці"; 1986 р. – Орден "Знак пошани"; 1997 р. – Почесний знак "Відмінник освіти України"; 1999 р. – Медаль "Захисник Вітчизни", а також безліччю грамот, подяк тощо. З 2007 р. – Лауреат премії Української академії наук.

Професор О. М. Семашко став улюбленим вчителем не для одного покоління студентів та молодих науковців. Його лекції були не тільки цікавими та змістовними, а й з елементами новітніх педагогічних підходів та запровадженням власних інноваційних технологій. Будучи людиною дуже начитаною, він часто цитував провідних науковців, читав вірші українських поетів та прозу письменників студентам та аспірантам на лекціях, колегам по роботі. Його вислів: "бажаю калокагатії" (гармонійне поєднання фізичних і моральних якостей, прекрасного і доброго в людині) став крилатою фразою серед колег та знайомих. Він був наділеним великим даром, вмів бачити мистецтво так, що при його спогляданні картин все навколишнє якимось стихало і здавалося, що немає більш нічого: тільки Глядач і Картина. Саме тиша абсолюту виникала навколо, коли Олександр Миколайович вів діалог з мистецтвом. Його наукова думка формувалася через стан високого натхнення вченого і мислителя, саме тому праці О. М. Семашка, його духовна спадщина – національне надбання, яке необхідно осмислити не тільки прямим його учням і послідовникам, а й надати можливість ознайомити великий науковий загал.

Видатний науковець та громадський діяч О. М. Семашко долучався до розбудови та створення в межах соціуму розвиненого цілісного культурно-інформаційного простору науки і культури як фундаментальної умови повноцінного розвитку творчої особистості, суспільства, формування модерної української нації. Він активно займався культурно-просвітницькою діяльністю, популяризацією культури і мистецтва, підтримкою молодих творчих особистостей в Україні, був співавтором багатьох важливих державних програм.

У своїх лекціях, бесідах як викладач, учитель Олександр Миколайович наголошував на важливості належного збереження національної культурної спадщини, формування національно-мовного культурного простору, виховання професійних кадрів у сфері національної науки та культури, забезпечення інтенсивного розвитку вітчизняних культурних індустрій, інтеграції української культури до світового культурного простору, формування засобами культури позитивного іміджу в Україні в світі тощо.

У своїх наукових пошуках О. М. Семашко порушував також питання щодо музичної творчості, форм музичного побутування суспільства, формування музичних вподобань, потреб, ідеалів, смаків, визначення шляхів та перспектив розвитку музичної культури, прогнозування її процесів. Олександр Миколайович сам регулярно долучався до зустрічі з прекрасним, відвідуючи театри, філармонію, виставки та інші культурно-мистецькі заклади та заходи м. Києва.

Енергія любові й щирості, яку випромінювала ця людина, залишається назавжди з тими, хто мав радість спілкуватися з нею. Вдячна долі, що така нагода випала мені не тільки спілкуватися, а й працювати на одній кафедрі як колезі, вдячній своєму наставнику і учителю. О. М. Семашко – Людина на всі часи. На стільки органічно співіснував він у середовищі старовинної Лаврської архітектури, його образ був співзвучним з віковим відлунням Лаврських дзвіниць. Олександр Миколайович розкриває вікно кафедри після лекції, і до аудиторії вривається веселий переспів, гомін студентів... Здавалося, так буде завжди...

4 січня 2008 року через короткочасну хворобу закінчився життєвий шлях професора О. М. Семашка. Минає п'ять років від дня смерті, проте Олександр Миколайович продовжує жити в тій науковій спадщині, якою збагатив естетику, соціологію, українознавство, мистецтвознавство – і не тільки України.

Кафедра суспільних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв п'ять років поспіль як започаткувала проведення наукових конференцій, круглих столів, присвячених пам'яті Олександра Миколайовича Семашка. На них обговорюються соціологічні, культурологічні, філософські проблеми, ті, які у свій час порушував професор.

Олександр Миколайович О. Семашко назавжди вписав своє ім'я в історію наукової думки нашої країни. Його ім'ям може пишатися Україна.

Колеги, ті, хто його любив та поважав, хто мав щастя з ним спілкуватися, кому він щедро віддавав свої сили і своє серце, вшануймо його пам'ять. Світла пам'ять, Вам, шановний професоре, колего, наставник, вчитель...